

SHE'RIYATDA VATANPARVARLIK RUHINING IFODALANISHI

(ALISHER NAVOIY VA ABDULLA ORIPOV IJODI MISOLIDA)

Namangan viloyati Uchqo'rg'on tuman
1- son Politeknikumi Ona tili adabiyot fani o'qituvchisi

Nozima Dadaxanova Abdurahim qizi
email. dadaxanovanozima555@gmail.com

ANNOTATSIYA Mazkur maqolada o'zbek she'riyatining yirik namoyandalari Alisher Navoiy va Abdulla Oripov ijodi misolida vatanparvarlik ruhining badiiy ifodasi tahlil etiladi. Maqolada Vatan, xalq, til, erkinlik, adolat kabi tushunchalarning har ikki shoir ijodida qanday badiiy talqin etilgani ochib beriladi. Alisher Navoiy asarlarida vatanparvarlik ilm-ma'rifat, adolat va axloqiy poklik orqali ifoda topgan bo'lsa, Abdulla Oripov ijodida u mustaqillik, milliy uyg'onish, tarixiy xotira va zamonaviylik ruhida yuksak badiiy shakl kasb etgani tahlil qilinadi. Maqola orqali she'riyatda vatanparvarlik g'oyasining tarixiy davomiyligi, badiiy obrazlar tizimi va ularning tarbiyaviy ahamiyati ochib beriladi.

Kalit so'zlar: Vatanparvarlik, milliy g'urur, Alisher Navoiy, Abdulla Oripov, she'riyat, badiiy obraz, vatan tuyg'usi.

ANNOTATION This article analyzes the artistic expression of the spirit of patriotism in the works of the great figures of Uzbek poetry, Alisher Navoi and Abdulla Oripov. The article reveals how concepts such as homeland, people, language, freedom, and justice are artistically interpreted in the works of both poets. While in the works of Alisher Navoi, patriotism is expressed through science and enlightenment, justice, and moral purity, in the works of Abdulla Oripov it is analyzed that it has acquired a high artistic form in the spirit of independence, national revival, historical

memory, and modernity. The article reveals the historical continuity of the idea of patriotism in poetry, the system of artistic images, and their educational significance.

Key words Patriotism, national pride, Alisher Navoi, Abdulla Oripov, poetry, artistic image, sense of homeland.

KIRISH Adabiyot har bir xalqning tarixiy xotirasi, ma'naviy dunyosi va ruhiy hayotining muhim bir ko'zgusidir. Ayniqsa, she'riyat badiiy so'zning eng nozik va ta'sirchan shakli bo'lib, inson qalbining eng chuqur tuyg'ularini, orzu-umidlarini va fidoyilik ruhini ifoda etish qudratiga ega. She'riyatda vatanparvarlik g'oyasining ifodalanishi esa adabiyotning eng dolzarb, eng muqaddas mavzularidan biri sanaladi. Chunki vatanparvarlik har qanday shoir va yozuvchining dunyoqarashida asosiy g'oya bo'lib, u o'z ijodi orqali o'z xalqining yuragida Vatanga muhabbat, xalqga sadoqat, millatga fidoyilik kabi oliy tuyg'ularni uyg'otishga harakat qiladi.

O'zbek adabiyoti tarixida bu an'ana chuqur ildiz otgan. Ayniqsa, o'zbek adabiy tilining asoschisi, mumtoz adabiyotimizning eng yirik vakili Alisher Navoiy hamda mustaqillik davrining zabardast shoiri Abdulla Oripov ijodida vatanparvarlik g'oyasi yuksak darajada ifoda etilgan. Alisher Navoiy XV asrda yashab ijod qilgan bo'lishiga qaramay, uning asarlarida xalqning ahvoli, jamiyatdagi adolatsizlik, ilm-ma'rifat orqali taraqqiy qilish g'oyalari bilan bir qatorda, milliy g'urur va vatanparvarlik tuyg'usi kuchli aks etgan. U o'z she'riyatida Vatan timsolini yuksak axloqiy, madaniy va ruhiy qadriyatlar bilan uyg'un holda tasvirlagan.

Abdulla Oripov esa XX asrning ikkinchi yarmi va XXI asr boshlarida yashab ijod qilgan bo'lib, u o'zining ko'plab she'riy asarlarida O'zbekistonning mustaqilligini, erkinlik va ozodlik ne'matining ulug'ligini, Vatanga bo'lgan muhabbatni yuksak badiiy mahorat bilan tasvirladi. U o'zbek xalqining boshidan kechirgan tarixiy sinovlarini chuqur anglagan holda, xalqni birlikka, fidoyilikka, kelajak sari ishonch bilan intilishga da'vat etdi. Bugungi kunda yoshlar tarbiyasida, milliy o'zlikni anglash va ma'naviyatni yuksaltirishda vatanparvarlik ruhining ahamiyati juda katta.

Ayniqsa, adabiyot va san'at vositasida bu tuyg'ularni singdirish, yosh avlodni o'z yurtiga mehr-muhabbat ruhida tarbiyalash dolzarb masala bo'lib qolmoqda. Shu nuqtai nazardan, Alisher Navoiy va Abdulla Oripov ijodida vatanparvarlikning badiiy ifodasi bugungi avlod uchun ham ibrat maktabidir.

Mazkur maqolada ushbu ikki buyuk shoir ijodi misolida she'riyatda vatanparvarlik ruhining qanday ifodalangani, bu g'oyaning badiiy vositalar orqali qanday talqin topgani va ular orasidagi ma'naviy, g'oyaviy bog'liqlik tahlil qilinadi. Shuningdek, bu adabiy an'ananing tarixiy ildizlari va zamonaviy talqini o'rtasidagi uzviylik ochib beriladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI.

Alisher Navoiy ijodida vatanparvarlik ruhining badiiy ifodasi. Alisher Navoiy ijodida vatanparvarlik g'oyasi bevosita «Vatan» so'zining ishlatilishi bilan emas, balki uning asarlarida xalq manfaatiga xizmat qilish, millatning sha'ni va g'ururini yuksaltirish, ilm-ma'rifat va adolatni targ'ib qilish orqali ifodalanadi. Navoiy uchun vatan — bu uning tili, dini, qadriyatlari va tarixidir. Shoir bu qadriyatlarni saqlash, rivojlantirish va ulug'lashni eng oliy burch deb bilgan.

Alisher Navoiy o'zining asarlarida nafaqat davlat arbobi, balki ma'rifatparvar shaxs sifatida xalqning ma'naviy yuksalishini ko'zlagan. U o'z ona tilini ulug'lab, o'zbek adabiy tilining poydevorini yaratdi. Bu esa o'z navbatida milliy o'zlikni anglash va vatanparvarlik tuyg'usini uyg'otish yo'lida muhim qadamlardan biri bo'lgan.

Navoiy asarlaridagi obrazlar — shohlar, donishmandlar, valiylar — aksariyat hollarda xalq manfaatini o'z manfaatidan ustun qo'yadi. Masalan, “Farhod va Shirin” dostonidagi Farhod obrazi xalqi uchun jonini fido qiluvchi fidoyi qahramon sifatida gavdalanadi. Farhod — yurtga, xalqqa, adolatga sadoqat namunasi. Bu doston orqali Navoiy xalqni mehnatga, halollikka, vafo va fidoyilikka chorlaydi. Shuningdek, “Nasoyim ul-muhabbat”, “Mahbub ul-qulub” kabi asarlarida ham shoir jamiyatda adolat, axloqiy poklik, rahm-shafqat kabi qadriyatlar orqali taraqqiyotni ko'zlaydi. Bu esa mustahkam va barqaror jamiyat qurish, shu orqali Vatan ravnaqi uchun xizmat qilish degan tushunchani ilgari suradi. “Har kim ul yetti iqlim ichra qilmoqchi agar

shon,

Avvalo ul yurt ichra elga qilmoqlik kerak mehr.”
(Alisher Navoiy).

Bu misralarda Navoiy yurtga xizmat qilishni eng oliy martaba deb biladi. Shoircha fikr yuritilsa, insonning asl qadr-qimmati — uning Vatani, xalqi oldidagi xizmatlari bilan o‘lchanadi.

Abdulla Oripov she’riyatida vatan tuyg‘usi va zamonaviy vatanparvarlik.

XX asrning ikkinchi yarmi va XXI asr boshida yashab ijod qilgan Abdulla Oripov o‘zbek she’riyatida Vatan mavzusini yangi bosqichga olib chiqdi. Mustaqillik arafasi va undan keyingi davrda Oripov she’riyatida vatanparvarlik g‘oyasi chuqur falsafiy mazmun kasb etdi. U Vatanni majoziy, ruhiy, tarixiy va zamonaviy timsollar orqali talqin etdi.

Shoirning mashhur “Vatan” she’rida xalqning azaliy orzulari, tarixiy iztiroblari, mustaqillikka erishish yo‘lida kechgan kurashlar ifoda topadi. Bu she’rda Vatan timsoli shunchaki tuproq yoki geografik hudud emas, balki insonning ongi, vijdoni, butun hayoti bilan bog‘liq bo‘lgan muqaddas tushuncha sifatida tasvirlanadi.

“Vatan deb yashayman, vatan deb o‘laman,
Vatan oldida men doim bosh egaman.”

Bu satrlar har bir o‘zbek farzandining qalbida Vatanga sadoqat, sadoqatli xizmat qilish, uni ardoqlash ruhini uyg‘otadi. Shoir uchun Vatan — bu ona tilidir, ona tuprog‘idir, ota-bobolar ruhi yashayotgan muqaddas maskandir. Abdulla Oripov she’riyatida Vatan tasviri ko‘p hollarda Ona obraziga bog‘lanadi. Bu esa vatanni sevish, unga fidoyilik bilan xizmat qilishni tabiatdan, oiladan, onalik tuyg‘usidan ajratib bo‘lmasligidan dalolat beradi. Shoirning “O‘zbekiston” she’rida esa mustaqil yurtga, uning kelajagiga, xalqiga bo‘lgan ishonch va faxr kuchli badiiy ruhda ifoda etiladi:

“O‘zbekiston — elim, jonim, yuragimsan,
Baxtim, baxtiyorligim, kerakimsan!” Oripov she’riyatida vatanparvarlik faqat his-tuyg‘u darajasida emas, balki ongli va mas’uliyatli munosabat tarzida ham talqin

qilinadi. U xalqni o'z tarixini anglashga, milliy g'urur va o'zligini saqlashga, istiqlol ne'matiga shukronalik bilan yondashishga da'vat etadi.

Navoiy va Oripov ijodlarida vatanparvarlik g'oyasining uzviyligi. Alisher Navoiy va Abdulla Oripov she'riy merosi orasidagi asosiy bog'liqlik ularning har ikkisi uchun Vatan tushunchasining muqaddaslik darajasida talqin qilinishidadir. Navoiy davrida bu tushuncha ko'proq ma'rifat, til, din va adolat bilan ifodalansa, Oripov davrida bu tushunchalar tarixiy adolat tiklanishi, milliy mustaqillik va yangilanish ruhida davom ettiriladi.

Ikki shoir asarlarida ham vatanga xizmat qilish, xalqning manfaatini himoya qilish, milliy qadriyatlarni ardoqlash bosh g'oya sifatida doimiy ilgari surilgan. Ularning she'riyatida vatanparvarlik — bu shunchaki his-tuyg'u emas, balki harakat, fidoyilik, intellektual mehnat, halollik va poklik bilan chambarchas bog'liqdir. Shuningdek, har ikkala shoir o'z zamonasining og'riq va muammolariga befarq bo'lmagan. Navoiy zimmalaridagi adolatsizlikka qarshi so'z bilan kurashgan bo'lsa, Oripov mustabid tuzumdan qutulgan xalqni yangicha fikrlashga, erkin yashashga, o'zligini tan olishga undagan. Bu esa vatanparvarlik g'oyasining tarixiy taraqqiyotda qanday shakl va vositalar bilan ifodalanishini ko'rsatadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR Xulosa qilib aytganda She'riyat — bu xalq qalbining ovozi, zamon ruhining aks-sadosi, millat ma'naviyatining badiiy ifodasidir. Alisher Navoiy va Abdulla Oripov ijodiga tayanadigan bo'lsak, ularning har biri o'z zamonasida millat va Vatanni ulug'lash, xalqni uyg'otish, ma'naviyatni yuksaltirish kabi yuksak maqsadlarni amalga oshirishga xizmat qilgan. Har ikkala shoir ijodida Vatanga bo'lgan muhabbat shunchaki tuyg'u emas, balki xalq manfaatiga xizmat qiluvchi muqaddas burch sifatida tasvirlanadi.

Alisher Navoiy vatanparvarlikni ilm-ma'rifat, adolat, axloqiy poklik orqali ifodalagan bo'lsa, Abdulla Oripov bu ruhni erkinlik, milliy tiklanish, ma'naviy uyg'onish ruhida ifodaladi. Bu ikki adib ijodida vatanparvarlik tushunchasi davrga, siyosiy-ijtimoiy sharoitga qarab turlicha ko'rinishda gavdalangan bo'lsada, ular orasidagi uzviylik — bu Vatanga sadoqat, xalq manfaatini yuksak qo'yish, millat sha'ni va g'ururini ardoqlash g'oyalarida mujassam. Zamonaviy jamiyatda, ayniqsa, globallashuv va madaniy aralashuvlar kuchaygan bir paytda, yosh avlod qalbida milliy

g'urur, vatanparvarlik tuyg'ularini uyg'otish — strategik ma'naviy vazifadir. Bu vazifani ado etishda badiiy adabiyot, ayniqsa, she'riyat katta o'rin egallaydi. Navoiy va Oripov singari ulug' shoirlarimizning asarlarini o'rganish, ularni tahlil qilish va ta'lim tizimida chuqur o'zlashtirish orqali yosh avlodga Vatan, xalq va tilga bo'lgan mehrni singdirish mumkin.

Shuningdek, bu ikki ijodkor timsolida biz milliy o'zlik, madaniy meros, til va mustaqillik kabi tushunchalarning naqadar muhimligini ko'ramiz. Navoiy o'z davrida turkiy tilning ifoda qudratini isbotlab, adabiy tilni barpo etgan bo'lsa, Oripov mustaqillikning ma'naviy asoslarini she'riyat orqali yoritgan. Demak, vatanparvarlik bu — ijod, so'z, bilim va mehnat orqali xalq va yurt manfaatiga xizmat qilishdir.

Yuqoridagilardan kelib chiqib aytish mumkinki, **she'riyatda vatanparvarlik g'oyasi** faqat badiiy ifoda vositasi emas, balki xalqni tarbiyalash, millatni uyg'otish, ijtimoiy ongni shakllantirish vositasi hamdir. Alisher Navoiy va Abdulla Oripov ijodi bu borada ibratli maktab bo'lib xizmat qilmoqda. Ularning asarlaridagi vatanparvarlik ruhi zamonaviy o'zbek adabiyotida ham o'z davomchilarini topmoqda. Shu bois, ta'lim muassasalarida bu ikki shoir ijodiga tayanib, vatanparvarlikni yosh avlod qalbiga singdirish, ularni o'z tarixiga, madaniyatiga, tiliga va yurtiga mehrli qilib tarbiyalash bugungi dolzarb vazifalardan biridir. Bu esa Navoiy va Oripov ijodining hayotiyliigi, zamonaviyligi va barhayotligining yorqin dalilidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Navoiy, A. **Xamsa**. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi Adabiyot va san'at nashriyoti, 1991.
2. Navoiy, A. **Lison ut-tayr**. – Toshkent: Sharq, 1993.
3. Oripov, A. **Saylanma**. 2 jildlik. – Toshkent: O'zbekiston, 2001.
4. Oripov, A. **Hijron dardlari**. – Toshkent: O'zbekiston, 1996.
5. G'aniyev, A. **Alisher Navoiy: Hayoti, ijodi, merosi**. – Toshkent: Fan, 2002.
6. Qodirov, S. **Abdulla Oripov poetikasi**. – Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2010.

7. Karimov, I. A. **Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch.** – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
8. Abdug'aniyeva, M. **O'zbek she'riyati va vatanparvarlik ruhining ifodasi** // O'zbek tili va adabiyoti. – 2020. – №2. – B. 45–50.
9. Xolmirzayev, O. **O'zbek adabiyoti va milliy g'oya.** – Toshkent: Ma'naviyat, 2004.
10. To'xtaboyev, Z. **Adabiyotda vatanparvarlik: nazariy yondashuvlar** // Adabiyotshunoslik ilmi rivoji. – 2019. – №1. – B. 30–38.